

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата філологічних наук, доцента, декана факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Кебала Миколи Степановича на дисертацію КОСТЬ СОЛОМІЇ СТЕПАНІВНИ

«Романтична концепція національної ідентичності у слов'янських літературах 30-60-х років XIX століття (на прикладі творчості Карела Запа)» подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство

Сучасний етап розвитку літературознавства відзначається розвитком міждисциплінарного підходу до освоєння невивчених аспектів літературознавчого дискурсу. В цьому плані варто розглядати дисертацію Кость Соломії Степанівни «Романтична концепція національної ідентичності у слов'янських літературах 30-60-х років XIX століття (на прикладі творчості Карела Запа)». Дисертантка порушила складну проблему – дослідити романтичну концепцію національної ідентичності в слов'янських народів на матеріалі документальної творчості Карела Запа як репрезентативної з огляду на об'єкт та предмет дослідження. **Актуальність** теми зумовлена тим, що творчість К. Запа вивчена мало, при цьому вона відображає етноімагологічний аспект інтерпретації суспільного й культурного життя слов'янських народів, а відтак дозволяє в компаративному вимірі з'ясувати літературні виміри національної ідентичності, що інтенсивно формується в добу романтизму. **Метою** дослідження є на підставі вивчення творчості К. Запа визначити особливості становлення романтичної концепції національної ідентичності в слов'янських літературах 30-60-х років XIX ст. Дослідниця звернулася до художньої публіцистики, історичного наративу, документальної повісті «Гальшка, княжна з Острога», подорожньої літератури, історико-етнографічних нарисів, епістолярію Карела Запа у порівнянні з художньо-публіцистичним дискурсом національного відродження слов'янського та чеського народів у 30-60-х роках XIX ст. Це дозволило осмислити роль К. Запа в духовно-національному відродженні народу та формуванні національної ідентичності.

У першому розділі **«Літературний і національно-культурний романтизм: аспекти компаративного та міждисциплінарного вивчення»** авторка зупиняється на теоретичних постулатах, формулює методологічні підвалини. Закономірним є звернення дисертантки до сучасних наукових концепцій національної ідентичності Е. Сміта та Монтсеррат Гібернау. Національне відродження слов'янських народів актуалізувало культурний, історичний виміри концепції нації. Суспільно-політична думка XIX ст. виробила різні підходи до розуміння поняття нації та засад побудови держави. Відомими є французька концепція «політичної» нації та німецька традиція «етнічної» нації. Слушним, на наш погляд, є звернення дисертантки до думки чеського дослідника Р. Влчека, що для слов'янських народів у складі Австрійської імперії природним було спиратись «на ідентичність в сенсі німецького «das Volk», а не на французький «l'etat» (с.36). Як зазначає, дослідниця перешкодою для утвердження національної ідентичності стала ідея слов'янської єдності, панславізму. У підрозділі 1.2, аналізуючи роль літератури як засобу формування національної ідентичності, дослідниця розмірковує про типологічні паралелі українського й чеського національного дискурсів, зокрема, через спільну загрозу асиміляції. Подібним є те, що в літературі поневолених народів функціонувала книжна мова, якщо в давній українській літературі вона базувалася на старослов'янській мові, то в чеській літературі – таку роль відігравала латинська мова. Звернення до народної мови зумовило потужний вплив літератури на формування національної самосвідомості. У підрозділі 1.3 дисертантка продовжує розглядати націєтвірну роль романтичної творчості, залучаючи до типологічного аналізу німецький та польський романтизми. Увага до історичної пам'яті, народної творчості, мови як вияву національної окремішності – ці концепти романтизму сприяли національному самоусвідомленню. Увиразнює цю думку підрозділ 1.4., в якому С. Кость здійснює характеристику творчості Карела Запа на підставі сучасної літературознавчої думки як документальної творчості, яка відображала ідеологію чеського національного відродження.

У другому розділі **«Від ідеї слов'янської взаємності до утвердження національної ідентичності: порівняльно-історичні етапи й контексти»** дисертантка здійснює спробу системно дослідити еволюцію поглядів К. Запа. Як і багатьох слов'янських діячів К. Запа захопила концепція слов'янської єдності Я. Коллара. У підрозділі 2.1 досліджується провідні засади ідеї слов'янської взаємності як вчення про культурну взаємозалежність слов'ян. С. Кость простежує в чому полягала привабливість концепції Я. Коллара й водночас її утопічність. Логічним продовженням є наступний підрозділ 2.2, в якому розкрито критичні погляди Карела Запа на ідею слов'янської взаємності. Відзначаючи, що чеський діяч був не поодиноким у своєму скептичному відношенні, дисертантка слушно акцентує, що розчарування К. Запа було зумовлено особистими спостереженням, які він виразив у «Мандрівках і прогулянках по Галицькій землі». У цьому плані позитивної оцінки, заслуговує, залучення дослідницею у підрозділі 2.3 імагологічної перспективи для висвітлення літературного етнообразу українського, польського, єврейського народів. С. Кость розкриває складність польско-чеських взаємин, особливості літературного життя у Львові у 30-х роках XIX ст., вплив польської літератури на чеську культуру і в тому числі на К. Запа, який нею захоплювався, проте ставився й критично. У роботі простежено гуманістичні ідеали К. Запа, його взаємодія з діячами «Руської трійці», інтенції перекладу «Тараса Бульби» М. Гоголя. Вартує уваги, залучення епістолярної спадщини для розкриття еволюції поглядів К. Запа. До аналізу залучаються листи як до чеських, так і до слов'янських адресатів. При цьому дослідниця помилково називає Ізмаїла Срезневського російським філологом (с.138), адже він відомий як видавець альманаху «Запорожская старина», учасник Харківської школи романтиків.

Третій розділ **«Дискурс між літературної комунікації Карела Запа в жанровій і стильовій парадигмі національно-культурного відродження»** є спробою системно дослідити національну суть творчості Карела Запа. Перший підрозділ присвячений історичним поглядам письменника, які яскраво виявились у «Чесько-моравській хроніці». Дослідниця вдало окреслює контекст

чеської історіографії, погляди сучасників Запа на історичний процес Ф. Палацького, П. Шафарика. На думку дослідниці, націєвірний підхід К. Запа до історичних і суспільних проблем найбільшою мірою проявився в «Чесько-моравській хроніці».

Окрему увагу в роботі приділено жанровій парадигмі літературно-критичній діяльності К. Запа. Аналіз поліжанрового доробку творчості С. Кость розпочинає з теорії жанру, що, на наш погляд, є зайвим. Більш слушним є міркування дисертантки про жанрову систему чеської літератури першої половини ХІХ ст., при цьому дослідниця приєднується до дискусії про повноту/неповноту літератури. У творчості К. Запа дисертантка виділяє такі продуктивні жанри, як нарис (краєзнавчий, історико-мистецтвознавчий, подорожній), літературний огляд, хроніка. Окрему увагу приділено подорожнім нарисам, які, на думку дослідниці, відзначаються спостережливістю, детальністю, аж до документальної фіксації побаченого, і при цьому поєднується у К. Запа з осмисленням контексту, з намаганням окреслити окремий факт у ширшій системі зв'язків. Відзначається, що еволюція публіциста в жанровому плані полягала в переході від невеликих краєзнавчих публікацій до значних за обсягом краєзнавчо-етнографічних студій. С. Кость простежила у нарисах тяжіння до белетризації оповіді. Автор намагався урізноманітнити історичний наратив, вводячи легенди, повір'я. Друга тенденція відзначена дослідницею – прагнення не лише описувати, а осмислювати зображуване. На ґрунтовність аналізу етноімагогічних аспектів творчості вказує залучена до розгляду редакторсько-видавнича діяльність Карела Запа.

Дисертантка у підрозділі 3.3 в нерозривній єдності з жанровою парадигмою осмислює стиль К. Запа. При цьому вона заглиблюється у розуміння стилю діячами чеського національного відродження Й. Юнгманна, Я. Мали. Визначальною ознакою та особливістю стильових пошуків К. Запа є націєвірний характер, – стверджує С. Кость. Другою – настанова на правдивість, наукову чесність. У роботі ці стильові риси проілюстровані «Чесько-моравською хронікою». Дисертантка приходить до висновку, що К. Зап демонстрував

традиційний для середини XIX ст. історичний наратив, але водночас намагався донести до читача ідею національного відродження.

Завершують роботу висновки, що відповідають поставленій меті й завданню, репрезентують основні тези дисертації, логічно впливають із проведених досліджень. Дисертація С. Кость містить такі наукові результати: комплексно досліджено творчість К. Запа в контекстуальному порівнянні чеського національного відродження у типологічних паралелях з слов'янськими літературами; осмислено закономірність еволюції світогляду К. Запа; системно досліджено національну ідею як головну соціокультурну домінанту творчості К. Запа; відстежено вплив романтизму на формування національної ідентичності слов'янських діячів культурно-національного відродження; визначені стильові та жанрові особливості творчості К. Запа як документальної літератури.

Робота С. Кость є ґрунтовним дослідженням, однак, слід, звернути увагу на деякі аспекти, які могли б стати предметом глибшого висвітлення в роботі.

1) У роботі згадується явище бідермаєр, представлене творчістю Карела Гінека Маха, однак корисна б була детальніша характеристика стильових засад бідермаєру в чеській літературі.

2) Дослідниця, окреслюючи націєтвірну місію романтизму, не звертається до поняття преромантизму, тоді як преромантизм є важливим компонентом в обґрунтуванні власне національних джерел українського романтизму. Хотілося б увиразнити, які ідейно-стильові тенденції передували появі чеського романтизму, вказують на його органічний, а не запозичений характер.

3) Поза увагою дисертантки залишилася монографія Михайла Скринника «Наративні практики української ідентичності: доба романтизму», щоб підсилило теоретико-методологічну основу дисертації.

Зазначені огріхи не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження С. Кость.

Автореферат відображає наукову аргументацію дисертантки, його зміст ідентичний основним положенням дисертації. Основні тези й результати дослідження знайшли своє відображення в 7 основних (5 з яких опубліковані у

фахових виданнях, а 2 – у закордонних) та 8 додаткових публікаціях. Усі статті одноосібні. Також результати апробовані у виступах на наукових конференціях різних рівнів.

Вважаю, що дисертація Кость Соломії Степанівни «Романтична концепція національної ідентичності у слов'янських літературах 30-60-х років XIX століття (на прикладі творчості Карела Запа)» є самостійною, виконаною на належному фаховому рівні, завершеною роботою. Дисертація відповідає вимогам спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство і вимогам п.9 та п. 11 та 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656 (зі змінами № 576 від 27 липня 2016 р.) які висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка – Кость Соломія Степанівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство.

Відгук затверджено на засіданні кафедри німецької філології та методик навчання німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 11 від 08.04.2021 року).

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент

декан факультету іноземних мов

Тернопільського національного

педагогічного університету ім. В. Гнатюка

М.С. Кебало

